

dály szemléletét ismerve mondhatjuk — a kodályi koncepcióval is.

Nem érzek napjainkban fontosabb feladatot, mint hogy a tudomány és művészet közös nagy tartalmainak meg-láttatásával segítségünk morális bázist nyújtani a jövőt formáló ifjúság szá-mára.

Papp Géza:

Emlékezhetünk rá: az alig 8—9 évvel ezelőtti nyilvános rádióvita, s a Muzsika cikksorozata (nyomatásban: *Vita a zenepedagógiáról*. Szerk. Kroó György és Feuer Mária. Zeneműkiadó, 1972.) az általános iskolai zenei nevelés eredményességét hátráltató visszasságokkal is foglalkozott. Nem lehet tudni, volt-e ennek valami eredménye. Lényeges előrelépést változatlanul az jelentene, ha megoldódnék a legégetőbb probléma, a pedagóguskérdés. Sajnos, ezen a téren — megítélem szerint — rövid időn belül alig várhatunk javulást.

A másik sokat vitatott tényezője az ének-zene általános iskolai tanításának az elsajátítandó *dalkincs*. A kérdés rendkívül összetett, s aki tisztán akar látni, annak alaposan tanulmányoznia kell 35 év tankönyveinek anyagát, s az anyag összefüggéseit az éppen érvényben levő tantervvel. Az elemzésnek itt rá kell majd mutatnia azokra a társadalmi okokra, amelyek az ötvenes évektől kezdve az énekeskönyvek dalanyagának fokozatos átalakulásához, Kodály eredeti elképzeléséhez viszonyítva bizonyos mérvű torzuláshoz vezettek; sajnálatosan ezt még ő sem tudta megakadályozni. Hogy ennek a folyamatnak 1960 után is érezhető volt a hatása, arra Dobszay László helyesen mutatott rá, amikor megállapította, hogy „*általános iskolában olyan nyomás alatt áll az egész énekpedagógia, olyan hivatalos nyomás alatt, amelynek kevés érzéke van a speciális zenei minőség iránt, s olyasmiket vár el a zenétől, amikre a zene alig képes*”. (L. Vita... 36. l.) Régióta esedékes az énekes szemelvényanyag megújítása, s most reményünk lehet arra, hogy az Országos Pedagógiai Intézet belátható időn belül megjelentet egy több kötetes iskolai dalgyűjteményt. Ez hihetőleg biztosítani fogja a tan-

könyvekbe kerülő, mind a tankönyvek-től függetlenül fölhasználható dalok ki-vánatos színvonalát.

A harmadik terület, ahol a tanítás hatékonysága vizsgálatra szorul, az alkalmazott *módszer*. A módszer általános fogalmából következik, hogy módszeres eljárásainkban *rugalmasaknak* kell len-nünk — hiszen a föltételek időnként változnak —, s lehetőséget kell adnunk az *állandó fejlődésre*. Állíthatjuk-e, hogy a rugalmas alkalmazkodóképesség és az eljárások fejlesztésére való törek-vés jellemzi módszer tekintetében az ál-talános iskolai zenei nevelést? Meggyő-ződésem szerint nem! Módszereink be-szűkültek, hiányzik az elmélet és a gya-korlat egészséges kölcsönhatása, nincse-nek rendszeres és tervszerű pedagógiai kísérletek, tartózkodunk az építő jellegű vitáktól, s a bírálat — ha egyáltalában beszélhetünk kritikai megnyilvánulás-ról — nélküli az elvi alapot. De miért alakult ez így? Bizonyára több oka van. A magam részéről csak egyre szeretnék rámutatni.

Nem én vagyok az egyetlen, aki hely-teleníti a „Kodály-módszer” elnevezést. (Az első mindenesetre maga Kodály volt!) Nem csupán arról van szó, hogy zenei nevelésünkben ami módszer (a fo-galom pedagógiai értelmében), az első-sorban nem kodályi, ami pedig Kodály-tól származik, az sokkal több, mint módszer; leghelyesebb még koncepciót emlegetni. Kétségtelen: a széles körű és távlatokat adó koncepción kívül Kodály értékes gyakorlóanyaggal, s a szokásos „gyakorlatok” színvonalát messze meg-haladó énekelnivalóval látta el az isko-lát. Ehhez viszonyítva a módszer érin-tő megjegyzései (bármennyire is lénye-ges egyik-másik) számukat tekintve el-enyészőek. Ha csak az átfogó elgondo-lást és a pedagógiai műveket tekintene közvéleményünk kodályinak, nem volna semmi baj. Az önmagában is tekintélyt sugárzó névnek és a módszer fogalmá-nak összekapcsolása azonban — az ér-dekeltek minden jó szándéka ellenére — számos félreértés, valamint énektanítá-sunk egészséges fejlődését hátráltató té-nyező forrása lett. Mire gondolok?

1. A sok magyarázkodás ellenére kül-földön és belföldön egyaránt szó szerint értelmezik a „Kodály-módszer” elneve-zést. Szőnyi Erzsébet egyik kitűnő könyvének angol fordítását ma is úgy hirdeti a kiadó, hogy az a „Kodály Zoltán által *kidolgozott*, s egy hosszú életen át terjesztett módszernek alapjait ismer-teti”. (A *kiemelés tőlem*. — P. G.) Ho-gyan értessük meg itthon és másutt,

hogy Kodály semmiféle módszert nem dolgozott ki, ha mi magunk is „Kodály-módszert” emlegetünk?

2. Ki nem hallotta még más szakos tanártól: „Könnyű nektek, van egy Kodály-módszeretek!”? Külföldi pedagógusok a „Kodály-módszert” tanulmányozni jönnek ide, s jeles énektanáraink külföldön tanítják idegen nyelvű kollégáknak nagy ügyszeretettel, munkabírással, s azzal a töretlen hittel, hogy küldetést teljesítenek. Így van! De a „Kodály-módszer” itthoni és külföldi sikere mégis azt a látszatot kelti, hogy nálunk minden rendben van: a „módszer” önmagában biztosítja a tanítás magas színvonalát. A helyzet fonák voltára találóan világít rá a naivnak látszó költői kérdés: „Mikor vezetik be nálunk is a »Kodály-módszert«?” (L. Vita... 124. l.) Persze nem arról van szó, hogy bevezessük a „Kodály-módszert”, hanem arról, hogy helyesen értelmezzük Kodály szellemi hagyatékát, s azt a keretet (konceptiót), amelyet örököltünk tőle, megfelelően ki is töltjük, mindig helyes irányban ható, előre mutató eszközök (módszerek) alkalmazásával. Annak eldöntését, hogy adott esetben mi a helyes és mi nem, már nem várhatjuk tőle, az a mi feladatunk. Nekünk kell kialakítanunk, mindig tovább és tovább fejlesztenünk a módszereket, az éppen időszerű pedagógiai helyzet figyelembevételével. Nem biztos, hogy ami 30 évvel ezelőtt jó volt, az most is változatlanul alkalmazható!

3. Módszereink helyes irányú fejlesztésének több feltétele van. Az egyik példának okáért az, hogy szabadulni tudjunk előítéleteinktől. Az „előítélet” napjainkban legtöbbször nem más, mint egy-egy olyan tézis, amelyet a „Kodály-módszer” szerves és megdönthetetlen részének vélünk. Az eltérő álláspontokat tárgyilagossá vitákon lehet egymáshoz közelíteni, vagy egységes szemléletet kialakítani. Nálunk azonban komoly vita nincs. Legjobb esetben meghallgatjuk egymást, s minden marad a régiben. Módszertani lapunk hasábjain eddig is sok olyan írás jelent meg, amely gondolatébresztően hozzászólásokra — akár ellenvetés nyilvánítására is — adott alkalmat. Pedagógusaink azonban nem szeretnek írni. Egyébként, ha van is ritkán vita, abban főleg a tekintélyérv uralkodik. Az elmúlt 20 (!) évben módszereink sokat fejlődhetnek volna, ha a jó kezdeményezések nem fulladtak volna közönybe, ha ki-ki felismerte volna az addigi gyakorlat sikertelenségének okait, s levonta volna — saját munká-

jára vonatkozóan is — a következtetéseket. Vagy talán olyan csodamódszer birtokában vagyunk, amely soha nem szorul korrekcióra? Elismerem, nem könnyű egyik napról (akár egyik évről) a másikra átállni más vágányra. De a cél érdekében mindenképpen szükséges.

Nem szeretnék általánosítani. Biztosan sokan vannak, akik úgy tudnak tanítani, hogy az élményt jelent a gyermeknek; akiknek tanítványai szeretnek énekelni, s életükben — az iskoláskoron túl is — jelentős helyet foglal el a népdal, az értékes műzene. S kétségtelenül vannak, akik képesek kottaolvasásra is megtanítani a tanulókat. Az országos eredmény azonban még így is gyenge, s ez nem elégíthet ki bennünket.

Végül néhány gondolat a vitaindító cikkről. Fontosnak tartanám a helyzet további, differenciáltabb elemzését. Egyes esetekben beszélhetünk ugyan torzulásról, de nem indokolt mindent torzulásos jelenségnek tekinteni, ami esetleg nem nyeri meg a tetszésünket. Például az ékesítések elhagyása hiba vagy kényszerűség (ha technikailag nem győzik a tanulók); az, hogy szükség volna bizonyos gyűjteményekre (lásd a 3/h—i pontokat), de ilyenek még nem vagy nem időben jelentek meg, lehet sajnálatos tény, de semmiképpen sem torzulás. A hibák is lehetnek súlyosak vagy kevésbé jelentősek (eredhetnek a fiatal pedagógusok gyakorlatlanságából is), de torzulássá esetleg csak akkor fajulnak, ha a jelenségek általánossá válnak pedagógiai gyakorlatunkban. Bizonyos kívánalmak bővebb kifejtésre szorulnak (pl. 1/f, 2/d, 3/e).

Nem vonom kétségbe, hogy az énekmű tanításának helyzetét kizárólag Kodály koncepciójából kiindulva is lehet vizsgálni. Ugyanakkor nem tartom véteknak, ha valaki nem mindenben osztja Kodály nézeteit (feltéve, hogy kellően meg tudja okolni). Ha azonban rá hivatkozunk, vegyük észre: ő korántsem volt olyan merev, mint amilyenre a „torzulásos jelenségek” tételeiből következtetni lehetne. Egyszer megkérdezte tőle, hogy szabad-e hozzászólni a népdalok szövegéhez. Így válaszolt: „[...] szabad-e új szöveget írni a népdalnak? Én ezt is megengedhetőnek tartom azzal a feltétellel, hogy tehetséges ember írja, és költészet az, ami létrejön. Ez más értelemben ugyanaz, mint ami a népdalban spontán történik. Ott is úgy szaporodnak meg a szövegeink, hogy egyszer egy olyan szöveg bukkan fel, amelyet még nem irtak le. [...] Ezt is szabad tehát, ha valakinek van

egy jó ötlete, és olyan szöveget tud egy dallam alá tenni, amely annak zenei sajátágaival nemhogy ellenkezik, hanem azokat még jobban kidomborítja, mint az eredeti szöveg.” (Visszatekintés I., 238. l.) Hasonló a helyzet a „felkérésre” készült dalok esetében. Itt ugyan a megrendelés ténye semmiképpen nem lehet értékmérő. Maga Kodály nem idegenkedett attól, hogy a gyermekek a népdalokon, népi gyermekdalokon (játékdalokon) kívül más, mai szerzőktől származó gyermekdalokat is énekeljenek. Tudjuk, már az 50-es években készültek versek a 333 olvasógyakorlat dallamaira, az általános iskolai énekeskönyvek és az óvodai kézikönyv (Forrai Katalin: *Ének-zene az óvodában*) számára. Más szerzők is írtak az óvodás- és iskoláskorúaknak dalokat, például: Ádám Jenő, Bárdos Lajos, Farkas Ferenc, Járdányi Pál, Karai József, Loránd István, Sárközy István, Sugár Rezső, Szőnyi Erzsébet, Tardos Béla és mások. Ezeknek a daloknak egy részéről legfeljebb azt állapíthatjuk meg, hogy az iskolai gyakorlatban ezért vagy azért nem váltak be. De ugyanezt mondhatjuk akár a *Kis emberek dalainak* egyikéről-másikáról is anélkül, hogy értéküket kétségbe vonnánk.

Rá kell mutatnom egy ellentmondásra is. A relatív szolmizációról írja Szabó Helga, hogy azt „a tanítás kezdeti szakaszaiban (éveiben) kell alkalmaznunk, de később fokozatosan meg kell válnunk tőle”. A 2/e pontban pedig — ha ugyan jól értelmezem e sorokat — nagy fontosságot tulajdonít a szolmizációnak a tonalitás- és harmóniaérzék fejlesztésében. Ezzel egyetértek. De mivel a hallásfejlesztésnek ez a két részterülete mint képzési feladat nem intézhető el az első néhány évben, hanem végigvonnul az általános iskolának mind a nyolc osztályán, az idézett megszorítást — akár Kodálytól ered, akár nem — semmiképpen sem szabad szó szerint értelmeznünk. Egyébként is a szolmizációt, még magasabb fokon, a zeneelmélet sem nélkülözheti. (Vö. Bárdos Lajos: *Modális harmóniak; Liszt Ferenc „népi” hangsorai* stb.) Más vonatkozásban is fontos, hogy tanítómesterünknek ne csupán a szavait, hanem a szándékát is figyelembe vegyük.

Bizonyára félreértésből ered a 2/d pontban rögzített állítólagos „torzulás”. A mértéktartás itt nagyon is helyénvaló: amíg tantárgyunk szempontjából nem megoldott az alsó tagozati oktatás, hogyan gondolhatnánk az első osztály anyagának bővítésére. Ez még akkor

sem volna indokolt, ha már az óvodában megismerkednének a gyermekek a szolmizációval. (Az óvodai program azonban mit sem tud a szó, lá és mi dallamhangokról, mint a zenei nevelés anyagáról.) A megismerés még nem jelent készséget a felismerésben, az írásban és az olvasásban; nem is beszélve arról, hogy a hallás fejlesztése — mint az előbbieket előfeltétele — hosszú időt vesz igénybe. Az unalom veszélye csak ott fenyeget, ahol ezt nem veszik komolyan.

E hozzászólás szűkre szabott kerete nem teszi lehetővé a fölvetett téma bővebb kifejtését. Egyes kérdések tisztázása egyébként is szűkebb szakmai körben volna kívánatos. Most csak arra akartam rámutatni, hogy a vita tartalma szempontjából sem érdektelen a helyzet tárgyilagos fölmérése. Kár volna, ha ez az újabb összefogás sem tárná föl az általános iskolai zenei nevelés valódi hiányosságait, és ennek következtében nem látnánk világosan további teendőinket.

A NEMZETKÖZI LISZT HANGLEMEZ NAGYDÍJ pályázatára idén 10 ország 21 cége 24 új kiadványát küldte be a budapesti Liszt Ferenc Társaságnak. A zsűri a következő lemezeket ítélte a nagydíjra méltónak: *Koncertetűdők és Don Juan* parafrázis — előadja Jorge Bolet (L'Oiseau—Lyre—Decca); *h-moll szonáta* — előadja Alicia de Larrocha (Decca—London Records); *Les Préludes, Prometheus, Festklänge* — előadják a Londoni Filharmonikusok, vezényel Solti György (Decca—London Records); *Dalok* — előadja Hermann Prey, zongorán kíséri Alexis Weissenberg (EMI Electrola). A díjakat Liszt születésnapján, október 22-én adják át.